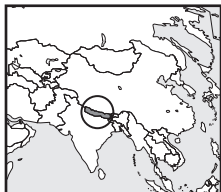

Lidská práva z politicko-ekonomického hlediska

Celkově vzato, obyvatelstvo trpí porušováním ekonomických, sociálních a kulturních práv, k nimž patří právo na výdělek dostatečný pro živobytí, dostatek potravy, přiměřené bydlení, zdravotní péči a na vzdělání, a také práva žen a dětí. Svržení monarchie a volby do nového Ústavodárného shromáždění dávají důvody k naději, že konečně skončilo dlouhé období násilného konfliktu. Před novou vládou okamžitě vyzvaly vážné výzvy, jak politické, tak ekonomické.

Rural Reconstruction Nepal (Obnova nepálského venkova)
 Neeraj N. Joshi
 Sarba Raj Khadka

Nepál přistoupil ke dvaceti dohodám OSN včetně Mezinárodní úmluvy o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR) a také k sedmi konvencím Mezinárodní organizace práce (ILO). Zatím však země nedosáhla významnějšího pokroku v úsilí proti porušování lidských práv.

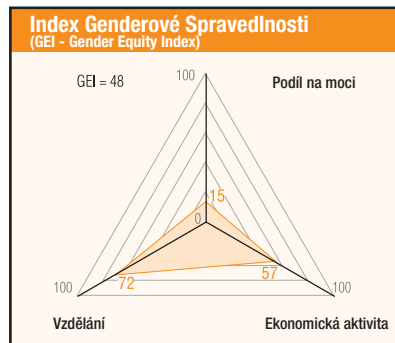
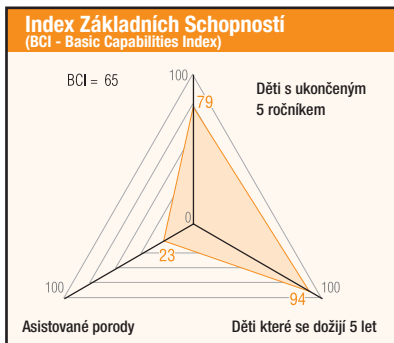
Desetiletí násilných konfliktů a hrubé obrysy lidských práv

Komunistická strana Nepálu – maoisté (CPN-M) oznámila 13. února 1996, že zahajuje ozbrojený boj za svržení existujícího státu a vytvoření nového. Maoisté vyhlásili, že je to jediný způsob, jak opravdu osvobodit nepálský lid od staletí trvajících feudálního vykořisťování, exkluze a diskriminace založené na příslušnosti ke třídě a kastě, na genderu, etnickém původu, náboženství, jazyku a zeměpisné izolaci, jež všude přetrvávalo přes znovunastolení demokratické vlády roku 1990. Základní příčiny konfliktu – chudoba, nespravedlnost, hlad a jiné formy sociálně-ekonomické deprivace však v následujících letech zůstávaly do značné míry stranou (Karki and Bhattarai 2003). Neschopnost státu uspokojit potřeby chudých lidí umožnila CPN-M získání rozsáhlé podpory zejména v nejvíce marginalizovaných vrstvách venkovské společnosti.

Ti, kdo doufali, že konflikt povede k lepší a spravedlivější společnosti, se brzy dočkali zklamání. V důsledku toho země upadla do víru mučení, konfiskací majetku, zastrasování, nezákonného věznění, vydírání, únosů, mizení lidí a mimosoudních poprav, jenž dále zhoršoval všeobecnou chudobu a bídu (Karki and Seddon 2003; Karki and Bhattarai 2003).

Období autokracie: „válka proti teroru“ versus občanská práva

Poté, co král převzal 1. února 2005 přímou výkonnou pravomoc jako předseda Rady ministrů a omezil občanská práva, situace se z hlediska lidských práv ještě dále zhoršila. Úřady přerušily veškeré komunikační spojení uvnitř Nepálu i s okolním světem. Bylo pozastaveno právo na svobodu vyjadřování, svobodu pohybu a pokojné shromažďování a řada dalších práv. Přes ujišťování vlády, že tento tvrdý záměr umožní ukončení vzpoury vedené maoisty, konflikt pokračoval s neztenčenou brutální intenzitou. Ačkoliv se obě jeho

strany opakovaně zavázaly k respektování mezinárodních standardů lidských práv a humanitárních zákonů, obě je nadále vážně porušovaly.

Poté, co se král chopil plné kontroly nad vládou, v následujících měsících upevnil svou moc nad klíčovými institucemi, jako je Národní komise pro lidská práva (NHCR), soudnictví, státní správa a média. Dodatek k Zákonu o komisi pro lidská práva dal králi možnost měnit složení jmenovacího výboru NHRC a tím podkopat jeho autonomii. Zpráva organizace Human Rights Watch sídlící v New Yorku konstatovala, že pod sametovými rukavicemi, které si natáhla vláda a Královská nepálská armáda, se skrývají železné pěsti důsledně zasahující do práce soudů, médií a občanské společnosti, legálně působících politických stran a NHRC. Přísné předpisy zakazovaly médiím vysílání jakýchkoliv zpráv kritizujících krále a jeho rodinu. Za tři měsíce výjimečného stavu v roce 2005 bezpečnostní síly zabily minimálně 333 lidí včetně 13 dětí (Pyakurel 2007).

Tisíce lidí rozrušených těmito represemi vyšly do ulic a požadovaly ukončení systému feudální monarchie. Přes útoky vládních sil, které zabily 21 lidí a zranily dalších 6 000, se demonstranti neustále vraceli. Po devatenácti za sebou následujících dnech tento mimořádný výbuch lidové moci (obvykle nazývaný Lidové hnutí-II nebo v nepálsčtině Jana Aandolan-II) svrhnul 24. dubna 2006 autokratický režim. Znovu se sešel zvolený parlament a všechny politické strany účastnické se násilného konfliktu souhlasily s uzavřením míru v zájmu lidu a země.

Mezidobí demokracie neboli Loktantra

Všeobecné očekávání, že se zhroutením monarchie a vytvořením „demokratické prozatímní vlády“ skončí také násilí, bylo brzy zklamáno. Zabíjení, únosy, mučení, zastrasování a vydírání pokračovalo i po

vzniku Ústavodárného shromáždění. Vláda nebyla schopna přijmout účinná opatření proti pachatelům a k udržení práva a pořádku, což umožnilo pokračování kultury beztržnosti. Po celé zemi dále pokračoval ozbrojený boj doprovázený rozsáhlým porušováním lidských práv. Střety dospěly do mimořádné krutosti zejména v nižším regionu Tarai u indických hranic. Představitelé Taraiů (z etnické skupiny Madhesiů), nespokojení s dočasnou ústavou, požadovali okamžité zavedení federálního systému a poměrné zastoupení. Když vláda rychle nereagovala, v Tarai se objevilo přes 20 malých ozbrojených skupin, z nichž některé byly politické povahy, jiné kriminální.

Naštěstí se po úspěšném zakončení voleb do Ústavodárného shromáždění na jaře 2008 zdá, že země zahájila přechod od autokracie k demokracii a od ozbrojeného konfliktu k míru. Co je důležitější, tento přechod ukazuje, že si lid Nepálu přeje skutečnou demokracii, a vyvolává v celé zemi naději na to, že budoucí vlády budou prosazovat vedle občanských a politických práv také ekonomická, kulturní a sociální práva.

Státní rozpočet: bezpečnost versus rozvoj

Nepál patří do skupiny 49 nejméně rozvinutých zemí světa a na žebříčku Indexu lidského rozvoje zaujímá 142. místo (UNDP). Přibližně 31 % Nepálců vydělává méně než dolar denně a žije pod hranici chudoby (NLSS-II 2004). Konflikt s maoistickými povstalci fakticky paralyzoval nepálskou ekonomiku. Po vyhlášení míru vláda očekávala růst 4,5 % procenta ročně, ovšem v roce 2007 se HDP posunul vzhůru pouze o 2,5 % (UNESCAP 2008). Rozpočet na tento rok měl celkový objem 168,99 miliardy HPR (2,54 miliardy USD), ovšem na rozvoj zemědělství z něj šlo pouhých 3,44 %, ačkoliv tento sektor vytváří 39 % HDP země. To je porušením Všeobecné poznámky č. 3 Výboru ESCR

OSN, podle níž tam, kde není dosažena minimální životní úroveň, mají státy povinnost použít „všechny zdroje, které mají k dispozici, k přednostnímu uspokojení těchto minimálních závazků“.

Dopad liberalizace obchodu na sociální, ekonomická a kulturní práva

V září 2003 se Nepál stal jako 147. země členem Světové obchodní organizace (WTO). Vládní představitelé předpovídali, že následná liberalizace obchodu posílená účastí Nepálu na dvou regionálních obchodních dohodách – Jihoasijské zóně volného obchodu (SAFTA) a Bengálské iniciativě pro mnohodvětvovou technickou a ekonomickou spolupráci (BIMSTEC) – přispěje k vysokému a trvalému růstu a snižování chudoby. Liberalizace obchodu byla ovšem přínosem pouze pro několik výrobních odvětví a městských center a nevedla k přeměně zemědělství, v němž pracuje 75 % z celkového počtu 26,4 milionu obyvatel a na něž připadá 13 % zahraničního obchodu.

Produktivita zemědělství je nízká a chudoba je ve venkovských oblastech zvláště tíživá. Většina venkovského obyvatelstva žije v podmínkách přírodního hospodářství s odpovídající nízkou produktivitou. Setba, sklizeň, výroba a skladování osiva – to vše je do značné míry záležitostí žen. V důsledku toho ženy nesou hlavní tíži konkurence s importovanými potravinami, které se valí do země v důsledku liberalizace obchodu. To je porušením práva rolníků na potravinovou bezpečnost a živobytí založené na zemědělství. Všeobecná deklarace lidských práv prohlašuje, že „každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu...“ Podobně zdůrazňuje ICESCR (Mezinárodní úmluva o ekonomických, sociálních a kulturních právech) „...právo každého na...dostatečnou výživu...“ Stát má povinnost zajistit toto právo.

Závěr

Několik dokumentů OSN o lidských právech a konvencí ILO, k nimž Nepál přistoupil, zavazuje stát, aby vyčlenil rozpočtové prostředky a přijal praktická opatření k naplňování základních práv svých občanů. Stát je také povinen zajistit, aby všichni občané měli nárok na nápravu nebo odškodnění, pokud se jim tato práva odírají nebo jsou porušována. Konečně má také povinnost přijmout opatření proti široce rozšířenému a zhoršujícímu se hladovění, prudce stoupajícím cenám základních potřeb a poškozování životního prostředí včetně důsledků klimatických změn, a to bez odkladu.

V zemi se nedávno konaly dlouho očekávané volby do 601-členného Ústavodárného shromáždění. S největším počtem křesel z nich vyšli dřívější vzbouřenci z CPN-M. Ze 575 zvolených, kteří byli oznámeni před napsáním této zprávy, bylo 191 (33,2 %) žen, což je milník v politických dějinách Nepálu. Na svém prvním zasedání 28. května 2008 Ústavodárné shromáždění zrušilo monarchii, jež vládla Nepálu skoro 240 let (1769-2008).

Před novou Federální demokratickou republikou Nepálu stojí obrovské úkoly. Patří k nim vypracování návrhu nové ústavy, institucionalizování demokracie, prosazování lidských práv, zajištění trvalého míru, který nepálský lid potřebuje a očekává, a to ku prospěchu všeho obyvatelstva a zejména obyčejných lidí. Nová vláda by měla rychle zavést reformy k řešení otázky porušování lidských práv, jež postihuje tradičně vylučované a marginalizované skupiny; jinak se těmto problémům opět nedostane pozornosti, kterou si zaslouhují. ■

Odkazy

- ADB (2005). *Measuring the Economic Costs of Conflict: The Effect of Declining Development Expenditures*. Working Paper Series No. 2. Kathmandu: Asian Development Bank, Nepal Resident Mission.
- GoN (2006). *Economic Survey: Fiscal Year 2005/2006*. Kathmandu: Government of Nepal, Ministry of Finance.
- Karki, A. and B. Bhattarai (eds.) (2003). *Whose War? Economic and Socio-Cultural Impacts of Nepal's Maoist-Government Conflict*. Kathmandu, NGO Federation of Nepal.
- Karki, A. and D. Seddon (2003). *The People's War in Nepal: Left Perspectives*. Delhi, Adroit.
- NLSS (2004). *Nepal Living Standards Survey 2003/2004 (NLSS-II)*. Kathmandu: Central Bureau of Statistics (CBS).
- Pyakurel, S.R. (2007). *Human Rights Situation in Nepal after Loktantra*. Kathmandu: Informal Sector Service Centre (INSEC).
- Sub-Committee on ESCR (2006). *Status and Trends – Economic, Social and Cultural Rights in Nepal: A Civil Society Report*. Kathmandu: Human Rights Treaty Monitoring Coordination Committee (HRTMCC), Nepal.
- UNDP (2007). *Human Development Report 2007/2008*. New York: United Nations Development Programme.
- UNESCAP (2008). *Economic and Social Survey of Asia and the Pacific*. UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Dostupné na: www.unescap.org/survey2008/notes/nepal.asp, staženo 15. dubna 2008.